

Inventarisatie onderwijs op afstand en ondersteuningsbehoefte als gevolg van COVID-19

iXperium/Centre of Expertise Leren met ict

Pierre Gorissen

Irma van der Neut

Marijke Kral

mei 2020

Colofon

iXperium/*Centre of Expertise Leren met ict*

Academie Educatie, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

www.ixperium.nl

Auteurs:

Pierre Gorissen

Irma van der Neut

Marijke Kral

Verwerking interviews:

Kirsten de Ries

Marie-José Kuypers

Interviews:

Daphne Ariëns

Marjoke Bakker

Rianne Kooi

Madeleine Hulsen

Pieter van Rooij

Pierre Gorissen

Tanja van Grinsven

Marie-José Kuypers

**Naamsvermelding-NietCommercieel
4.0 Internationaal (CC BY-NC 4.0)**

Inhoud

Inleiding	2
Onderwijs.....	3
Leraren.....	6
Ict en ondersteuning	8
Toetsing	11
Kennisdeling.....	13
Ondersteuningsbehoefte	14
Bijlage: overzicht interviewpartners	16

Inleiding

Vanwege de sluiting van de scholen in het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar en hoger beroepsonderwijs tijdens de uitbraak van COVID-19 zijn scholen abrupt omgeschakeld naar onderwijs op afstand. Het iXperium/Centre of Expertise Leren met ict (iXperium/CoE) heeft onder haar partners geïnventariseerd hoe de omschakeling naar onderwijs op afstand is verlopen. Wat gaat er goed, wat gaat er niet (of minder) goed en welke ondersteuningsbehoefte hebben de scholen. Het is een inventarisatie die heeft plaats gevonden in de vorm van 24 gesprekken met contactpersonen van samenwerkingspartners van het iXperium/CoE na ongeveer vier weken onderwijs op afstand. De gesprekspartners hebben elk zicht op een groter of kleiner deel van hun eigen organisatie (die soms uit tientallen scholen bestaat). De uitspraken zijn gedaan op persoonlijke titel. De resultaten zijn gebundeld en geanonimiseerd samengevat in deze rapportage. Een overzicht van de gesprekspartners en instellingen is te vinden in de bijlage op pagina 16.

De inventarisatie is een momentopname met als doel om samen met de partners te kunnen bekijken hoe we de kracht van ons netwerk kunnen inzetten om van elkaar te leren en om gepaste ondersteuning te bieden op de inzet van ict. Tegelijkertijd lopen vanuit iXperium/CoE onderzoeken onder leraren en scholen die een meer gedetailleerd beeld geven van de ervaringen van leraren, lerarenopleiders en studenten. Daarover wordt later gerapporteerd.

De resultaten van de gesprekken vatten we in deze rapportage beknopt samen, per thema en daarbinnen per sector. Uit de gesprekken is een aantal thema's naar voren gekomen, te weten:

- Het onderwijs
- Leraren¹
- Ict en ondersteuning
- Toetsing

Per thema gaan we in op wat er goed en niet (of minder) goed gaat. Daarna gaan we in op de wijze waarop partners nu reeds aan kennisdeling doen en hoe zij dit verder willen uitbreiden. We sluiten af met een beschrijving van de huidige en (ingeschatte) toekomstige ondersteuningsbehoefte.

De partnerinventarisatie bevestigt dat er ook bij de partners van het iXperium-netwerk in korte tijd heel veel werk is verzet om de leerlingen zo goed mogelijk van onderwijs te voorzien. Ontwikkelingen waar iedereen enorm trots op mag zijn. De inventarisatie geeft voorts richting aan de gesprekken die plaatsvinden binnen de verschillen onderdelen van het netwerk en over het netwerk heen als het gaat om het aanpakken van de knelpunten of het invullen van de ondersteuningsbehoefte.

¹ Afhankelijk van de partner gaat het over leraren, docenten, lerarenopleiders, leerlingen of studenten. In deze rapportage gebruiken we leraar en leerling.

Onderwijs

Wat gaat er goed?

Het onderwijs op afstand is overall ingericht, hoewel er natuurlijk verschillen zijn tussen scholen en leraren in hoe ver ze hiermee zijn en in hoe ze het onderwijs op afstand invullen.

In het primair onderwijs varieert de invulling van onderwijs op afstand van het aanreiken van pdf-bestanden aan ouders en leerlingen, tot het bieden van interactief online onderwijs via Microsoft Teams of Google Classroom. Waar de aandacht in eerste instantie was gericht op de techniek, het verkrijgen van contact met leerlingen en het ontsluiten van schoolwerk, verschoof de aandacht daarna naar de didactische vormgeving van het onderwijs.

In het voortgezet onderwijs worden Magister of Microsoft Teams veelal gebruikt om opdrachten klaar te zetten, die leerlingen thuis maken. Contact met leerlingen vindt plaats via Google Meet/Hangout, Microsoft Teams of Skype. Soms wordt Microsoft Stream gebruikt voor de asynchrone instructie.

Gesprekspartners in het mbo geven aan dat het in belangrijke mate afhankelijk is van de leraren hoe het onderwijs op afstand vorm krijgt. Op alle mbo-instellingen is er veel contact met studenten. Om te communiceren met studenten maken leraren gebruik van diverse digitale platforms, tools en apps. Op sommige mbo's ontsluiten leraren informatie via Microsoft Teams, in de vorm van webinars en leeractiviteiten. Daarnaast zijn er ook leraren die instructies en filmpjes op YouTube plaatsen. Een gesprekspartner merkt op dat het werken in kleinere groepjes en de individuele afspraken met studenten, de betrokkenheid van studenten verhogen.

Een mbo geeft aan dat studenten die thuis niet de mogelijkheid hebben om te leren, gebruik mogen maken van het gebouw. In een ander geval zijn er per sector in meer of mindere mate afspraken gemaakt over de wijze waarop online onderwijs vorm krijgt gedurende deze periode (zie kader 1).

Kader 1: voorbeeld van vormgeving online onderwijs in het mbo

Er wordt op verschillende wijzen lesgegeven: bij sommige opleidingen wordt het reguliere rooster gevolgd, andere opleidingen bieden contactmomenten aan en er zijn ook allerlei tussenvormen ontstaan. De teammanager speelt hier een grote rol in. Volgens de gesprekspartner vindt 95% van het onderwijs doorgang. Bij niveau 1 opleidingen zijn leraren gewend snel te acteren en korte lijnen te onderhouden met studenten, dat zetten ze nu online goed voort.

Enkele mbo-instellingen gaan na de eerste weken afstandsonderwijs al na hoe zij de ervaringen kunnen benutten bij de vormgeving van het reguliere onderwijs, met name voor wat betreft de generieke vakken. De ervaring is dat deze prima online, gepersonaliseerd (met name op eigen tempo en niveau) en op afstand kunnen worden aangeboden. Een instelling overweegt deze vakken standaard online te gaan aanbieden. Een instelling onderzoekt welke andere vakken naast Nederlands, Engels en Moderne Vreemde Talen online gegeven kunnen worden na de periode van sluiting.

Bij de HAN vindt het onderwijs voor het grootste gedeelte voortgang, zij het digitaal in plaats van fysiek. De stages zijn hierop een uitzondering. Bij een HAN academie hebben de studenten die hun stages niet konden voltooien alternatieve digitale opdrachten gekregen. Een andere academie heeft een eigen platform ingericht voor alle afstudeerders, waar veel belangstelling voor is. Er worden gezamenlijk gesprekken gevoerd over digitale didactiek en er wordt ervaring opgedaan met online werken en leren. Er worden schetsen gemaakt van een scenario voor online onderwijs. Het blijkt goed te werken om de dag collectief te starten via Microsoft Teams, waar dan instructies en de mogelijkheid om vragen te stellen worden geboden. Vervolgens gaan de studenten uiteen in werkgroepen, die allemaal een eigen kanaal hebben in Teams. De docent gaat de kanalen af om studenten te begeleiden. Studenten zijn op deze manier gefocust aan het werk. Op het moment van dataverzameling heeft een van de respondenten de indruk dat hun studenten de voorkeur geven aan het online onderwijs.

Wat gaat er minder goed?

Een belangrijk zorgpunt bij de besturen voor primair onderwijs zijn de grote verschillen tussen scholen wat betreft de vormgeving van onderwijs op afstand met ict, en hoe om te gaan met de scholen die achterblijven in de inrichting hiervan. Het komt voor dat scholen geen ict inzetten bij het onderwijs op afstand. Leerlingen krijgen dan bijvoorbeeld werkpakketjes en leraren hebben een-op-een contact met deze leerlingen. Dit kan tot gevolg hebben dat het echte contact met leerlingen onder de maat is.

In het voortgezet onderwijs wordt als knelpunt genoemd dat het lastig is om het pedagogische aspect van het onderwijs voldoende mee te nemen in het onderwijs op afstand, met name in het vmbo.

In het mbo melden verschillende instellingen dat het voor leraren lastig is om didactische verdieping te bereiken in het onderwijs op afstand. Een instelling geeft aan dat er nog een kwaliteitsslag nodig is voor het online onderwijs op afstand (zie kader 2). Een andere instelling benoemt de omslag naar didactisch effectieve inzet van online onderwijs als aandachtspunt. Weer een andere instelling wil weten hoe studenten op afstand gemotiveerd kunnen worden, bijvoorbeeld met behulp van feedback. Een mbo geeft aan dat online of digitaal samenwerkend leren niet plaats lijkt te vinden tussen leraren of studenten.

Kader 2: vormgeving online onderwijs behoeft kwaliteitsslag

Er wordt nog niet veel content ontwikkeld door leraren, er vinden momenteel vooral begeleidingsgesprekken plaats. Voor het werkelijke lesgeven en instructie bieden, moet nog een kwaliteitsslag worden gemaakt door leraren. Ze moeten hun gewoontes doorbreken en just-in-time onderwijs gaan realiseren. Dat is een proces waar tijd voor nodig is. Er is nog niet goed zicht op de wijze waarop practicumlessen en vaardigheidstrainingen kunnen worden gegeven.

In het mbo is het voor sommige opleidingen lastig het onderwijs online in te vullen, omdat deze meer praktisch van aard zijn en er specifieke machines nodig zijn om vaardigheden te leren. Deze machines hebben studenten thuis niet tot hun beschikking.

Bij de HAN zijn er ook binnen individuele academies verschillen tussen opleidingen. Er wordt aangegeven dat er behoefte is aan meer stroomlijning van de activiteiten binnen de opleidingen. Het maken van een aantal didactische afspraken zou kunnen bijdragen aan de meer gezamenlijke vormgeving van het onderwijs. Het virtueel vormgeven van het ervaringsgerichte onderwijs wordt als problematisch genoemd. Studenten zelf met allerlei vernieuwende ict-toepassingen laten werken kan het best fysiek worden georganiseerd. Hier worden op dit moment alternatieve vormen voor bedacht en er wordt een hackathon met studenten georganiseerd om gezamenlijk na te denken over de mogelijke invulling hiervan.

Een zorgpunt dat we in het primair en voortgezet onderwijs zien betreft kinderen in een moeilijke thuissituatie, zorgleerlingen, leerlingen die niet inloggen in de schoolomgeving en kinderen die buiten beeld raken. Er is zorg voor grote verschillen tussen leerlingen als zij weer op school komen. Het wordt belangrijk gevonden dat alle leerlingen aangehaakt blijven bij school. Dit blijkt een landelijk probleem. Besturen in het primair onderwijs spannen zich in om gezinnen en kinderen op andere manieren te monitoren, bijvoorbeeld door de inzet van IB'ers of in samenwerking met de gemeente. Ook in het mbo signaleren verschillende instellingen problemen ten aanzien van de bereikbaarheid en het aanhaken van studenten, met name studenten van niveau 1 en 2. Met betrekking tot inburgeraars stelt een van de instellingen dat deze meer behoefte hebben aan contact met hun leraar, dan via online onderwijs kan worden geboden. Bij de HAN zijn er eveneens studenten die buiten beeld vallen: er zijn studenten die "duiken" en stille studenten worden onzichtbaar bij online onderwijs. De docent mist de feeling met de klas. In Microsoft Teams is het verder niet altijd zichtbaar of studenten worden bereikt. Inmiddels worden studieloopbaanbegeleiders ingeschakeld om telefonisch contact op te nemen met de studenten die mogelijk buiten beeld raken.

Een ander zorgpunt dat in het primair en voortgezet onderwijs wordt benoemd betreft het behouden en naar de toekomst uitbouwen van het online onderwijs (zie ook de beschreven ondersteuningsbehoefte). Een scholengemeenschap noemt het risico dat leraren het online onderwijs zo belastend vinden, dat ze een allergie ontwikkelen voor online onderwijs in plaats van de impuls die hier de afgelopen tijd aan gegeven is, te benutten en verankeren in het reguliere onderwijs.

Leraren

Wat gaat er goed?

In het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs en bij de HAN hebben leraren snelle stappen gezet in het verzorgen van onderwijs op afstand. Zo wordt er gesproken over een snelle verandering, een enorme ontwikkeling van ict-competenties, ict-toepassingen die nu ook echt worden gebruikt, leraren met een aversie voor ict die er nu wel mee werken, leraren die open staan voor ict. Een mbo-instelling stelt dat leraren verrast zijn over de activiteiten die zij online met studenten kunnen ontplooiën, of in het algemeen over de technische mogelijkheden van online onderwijs op afstand. Een van de respondenten op de HAN stelt dat deze periode effectiever lijkt te zijn dan alle energie die in de afgelopen periode is gestoken in het realiseren van een grotere inzet van ict in het onderwijs.

Door de grote stappen die leraren zetten maken sommige scholen een inhaalslag of is er sprake van een versnelling van al ingezet beleid. Een school meldt dat een bestaand tweejarig plan in enkele weken is gerealiseerd. Andere scholen maken melding van een enorme versnelling van het online onderwijs. Een respondent spreekt zelfs van de onderwijsrevolutie van de eeuw.

In het mbo experimenteren leraren uit eigen beweging met allerlei toepassingen om te kunnen communiceren met studenten en om informatie te ontsluiten, onder andere via webinars in Microsoft Teams en filmpjes op YouTube. Nu lijken leraren echt vanuit zichzelf in beweging te komen, waar er voorheen eerst draagvlak moest worden georganiseerd voor dit type innovatie. Bij een van de HAN academies zijn de leraren voortvarend aan de slag gegaan en werken ze met elkaar samen binnen Microsoft Teams. Terwijl men daar, op basis van de eigen inschatting van ict-competenties van de leraren, niet verwacht had dat de omslag naar online onderwijs vlekkeloos zou verlopen is het boven verwachting goed gegaan. Leraren bleken, vaak zonder dat ze dit zelf dachten, in staat kennisclips te maken en colleges op te nemen. Men voert met elkaar het gesprek over de didactische vormgeving van online onderwijs. Langzaam ontstaat daarna bij de leraren het besef dat je bij online onderwijs je didactiek moet aanpassen. Er zijn weinig leraren die niet mee gaan in de omschakeling, zelfs leraren die tegen hun pensioen aanzitten doen enthousiast mee. Hun creativiteit wordt aangesproken.

Wat gaat er minder goed?

In het primair en voortgezet onderwijs wordt melding gemaakt van verschillen tussen leraren in de mate waarin zij ict-vaardig zijn. Sommige leraren lopen tegen de grenzen van hun digitale vaardigheden aan en blijven achter wat betreft de inzet van ict. In het voortgezet onderwijs wordt daarnaast melding gemaakt van verschillen tussen leraren in de mate waarin zij contact hebben met leerlingen. Zo zijn er leraren die alleen lesmateriaal beschikbaar stellen op het platform dat daarvoor wordt gebruikt en die verder geen contact met leerlingen onderhouden.

In het mbo geeft een instelling aan dat er grote verschillen zijn tussen leraren in de didactische inzet van online onderwijs. Leraren moeten leren denken in leeractiviteiten, in plaats van lessen, aldus de gesprekspartner. Een andere instelling ziet grote verschillen in de mate waarin leraren in staat zijn meer coachende rol te vervullen.

In het voortgezet onderwijs en het mbo maken twee scholen melding van toegenomen werkdruk bij leraren.

Ict en ondersteuning

Wat gaat er goed?

Een deel van de scholen in het primair en voortgezet onderwijs maakte al gebruik van platforms die konden worden ingezet voor onderwijs op afstand, andere scholen hebben dit nu ingericht. Als scholen, leraren en leerlingen al gewend waren te werken met dergelijke platforms en/of met online onderwijs, is de omslag sneller gegaan, dan wanneer ze dit niet gewend waren.

In het mbo was er vaak nog geen beleid ten aanzien van het gebruik van platforms en ict-toepassing. Doordat leraren experimenteren met allerlei toepassingen, leidt dit op sommige instellingen tot het gebruik van diverse platforms en tools. Er is behoefte aan meer stroomlijning hierin. Andere mbo-instellingen gebruiken één instellingsbreed platform, meestal Microsoft Teams.

Bij de HAN zijn het online samenwerken en de benodigde ondersteuningsstructuur snel ingericht. Ook hier was Microsoft Teams voorhanden en is toegang voor de studenten heel snel gerealiseerd.

In het primair en voortgezet onderwijs zijn er besturen/scholen die ervoor hebben gezorgd dat alle leerlingen konden beschikken over een device (soms inclusief leenovereenkomst). Een scholengemeenschap heeft er daarnaast, samen met de gemeente, voor gezorgd dat leerlingen thuis een goed werkende wiferverbinding hadden.

Er is bij de instellingen veel aandacht voor de ondersteuning van scholen, leraren en soms ook leerlingen. Deze ondersteuning wordt in het primair onderwijs geboden door ict-coördinatoren en mediamentoren. Alle besturen waar een mediamentor bij betrokken is, hebben een team van mediamentoren en ict-coördinatoren ingericht waar scholen bij terecht kunnen voor vragen over onderwijs op afstand. Een bestuur is bezig een ondersteuningsstructuur in te richten met ict-ambassadeurs. Ondersteuningsvragen van scholen hebben betrekking op beschikbaarheid van devices voor leerlingen, op toepassingen die kunnen worden ingezet om lesmateriaal te ontsluiten en, gaandeweg, op didactische aspecten als het realiseren van online instructies, interactie met kinderen en videobellen. Een voorbeeld van ondersteuning op afstand is het verzorgen van een webinar over het geven van online instructie. Er is aandacht voor waarborgen van de privacy van leerlingen (AVG), hoewel sommige scholen aangeven daar nu tijdelijk niet te streng in te willen handhaven. Een van de besturen heeft, om tegemoet te komen aan de behoefte aan didactische verdieping, op de scholen het TPACK model² geïntroduceerd. Een ander bestuur adviseert scholen om leraren die minder ict-vaardig zijn een maatje te geven, waarbij ze terecht kunnen met vragen (peer-learning).

In het voortgezet onderwijs hebben alle scholen ondersteuning geboden aan leraren. Ze doen dit ieder op hun eigen manier. De volgende manieren zijn genoemd: ondersteuning door ict-

² TPACK staat voor Technological Pedagogical Content Knowledge, zie ook: <http://www.tpack.nl/>

ondersteuning en mediamentoren (ook online), het creëren van job-aids, het inrichten van een IT-helptdesk en het inkopen van training. De ondersteuningsbehoefte was in eerste instantie vooral technisch van aard. Daarnaast heeft een van de scholengemeenschappen maatwerkondersteuning geboden aan leraren en leerlingen die niet gewend waren online te werken.

In het mbo bieden de instellingen op verschillende manieren ondersteuning aan leraren (zie kader 3), maar hebben leraren ook veel behoefte aan onderlinge uitwisseling. Zowel binnen als tussen de mbo's vindt uitwisseling plaats over kennis en ervaringen rondom het onderwijs op afstand, bijvoorbeeld via Microsoft Teams. Het komt ook voor dat leraren materiaal delen met collega's op de eigen school, maar ook met collega's op andere mbo's. Net als in het primair onderwijs signaleren verschillende mbo-instellingen een verschuiving van meer technische vragen naar steeds meer pedagogisch-didactische of onderwijsinhoudelijke vraagstukken. Er is heel veel behoefte aan ondersteuning op het gebied van digitale didactiek, onder andere met betrekking tot de vormgeving van (interactief) online onderwijs, het online invullen van beroepsgerichte vakken, het creëren van kennisclips, online feedback, een coachende rol, het pedagogisch-didactisch handelen, peer-coaching en/of het monitoren van studenten bij online onderwijs. Op een mbo-instelling wordt er nagedacht over welke onderwijsmaterialen direct online aan te bieden zijn, welke onderwijsmaterialen moeten worden aangepast en wat beter niet online kan worden aangeboden.

Kader 3: voorbeelden van geboden ondersteuning aan leraren in het mbo

- tutorials in Microsoft Teams,
- een Teams omgeving voor het uitwisselen van ervaringen en waar ondersteuning geboden wordt voor de vormgeving van onderwijs op afstand,
- een videoconferentie sessie , waarbij medewerkers kunnen aansluiten als zij vragen hebben,
- een helptdesk bemenst door ict-specialisten, waaronder digicoaches,
- een SharePoint omgeving achtergrondinformatie over onderwijs op afstand, met thema's als didactiek, werkvormen, motivatie van studenten stimuleren, studentbegeleiding, feedback, tips voor studenten zelf.
- organiseren van live-events in Teams. Dit zijn een soort webinars. In deze webinars worden thema's uit SharePoint toegelicht, en zal er hands-on informatie worden verschaft over hoe bepaalde tools werken.
- een platform waar allerlei linkjes naar informatie zijn gezet, die leraren kunnen benutten bij het vormgeven van onderwijs op afstand,
- een soort inloopspreekuur waar leraren hun vragen kunnen stellen,
- achtergrondliteratuur, waar de belangrijkste zaken wordt uitgelicht,
- ondersteuning vanuit centrale en decentrale omgevingen in SharePoint,
- ondersteuning van het iXperium/Centre of Expertise bij de ontwikkeling van digitaal onderwijs.

Ook bij de HAN stellen docenten in het begin vooral technische ondersteuningsvragen op knoppenniveau ("hoe werkt dit, hoe werkt dat?"). Er worden vanuit het servicebedrijf contacten onderhouden met de academies om de behoefte aan ondersteuning te achterhalen zodat hierin voorzien kan worden.

Enkele besturen in het primair onderwijs hebben de omslag van de scholen naar onderwijs op afstand ondersteund met een plan dat praktische handvatten bevat voor leraren en directeuren (zie kader 4).

Kader 4: Voorbeeld van een plan ter ondersteuning van onderwijs op afstand

Dit plan bevat praktische handvatten met betrekking tot: hardware, uitlenen van devices, organisatie (bijv. wat afstandsleren is), (a)synchroon werken, communiceren met leerlingen en ouders, structuur en regelmaat aanbrengen, onderwijs aan kleuters, omgaan met AVG.

Wat gaat er minder goed?

In het primair onderwijs zijn grote verschillen tussen scholen in de opstart, de vormgeving en uitvoering van onderwijs op afstand. Deze zijn eerder al genoemd. In de opstartfase zijn er ook besturen die technische problemen hebben ervaren. Deze zijn opgelost of er wordt ingezet op een versneld traject om de inzet en het bereik van ict te vergroten, zowel technisch als didactisch. Daarnaast zijn er zorgen over de bereikbaarheid van sommige gezinnen die netwerkproblemen hebben. Daardoor dreigen bepaalde kinderen buiten beeld te raken. Besturen proberen dit te voorkomen. Het al bestaande contact en de overlegstructuren met ict-coördinatoren spelen daarin een belangrijke rol, evenals de uitleen van devices die echter niet binnen alle besturen even goed is ingericht.

In het voortgezet onderwijs noemt een scholengemeenschap als knelpunt dat leraren en leerlingen onvoldoende vaardig waren, omdat zij niet gewend waren online te werken. Een ander knelpunt betreft het feit dat leerlingen met eigen devices werken, waardoor er een grote variatie aan devices is. Beide knelpunten worden opgelost door ondersteuning op maat te bieden. Een verbeterpunt (geen knelpunt) dat wordt genoemd betreft de onderbenutting van de mogelijkheden van Microsoft Teams.

In het mbo experimenteren leraren met verschillende toepassingen. Dit leidt tot een grote diversiteit. Het komt bijvoorbeeld voor dat Zoom wordt gebruikt, terwijl men weet dat er geen afspraken met de leverancier zijn over het gebruik ervan in onderwijscontext. Dit geldt voor meer (gratis) online tools. De verscheidenheid aan tools die leraren tegenkomen op internet, leidt bij een instelling tot erg diverse ondersteuningsvragen. Daarnaast blijkt ook niet al het materiaal dat door leraren wordt ontsloten, daadwerkelijk aan te komen bij de studenten. Dit is een groot zorgpunt.

Bij de HAN geeft een gesprekspartner aan dat er behoefte is aan andere tools voor toetsing. De Onderwijs Online omgeving wordt vooral geschikt gevonden voor het delen van informatie zoals studiehandleidingen. Het wordt niet gezien als een volwaardige leeromgeving.

Toetsing

Wat gaat er goed?

Op de scholen voor voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs is er aandacht voor toetsing op afstand. Een van de scholen in het voortgezet onderwijs heeft beleid ontwikkeld voor het geval er tot de zomer geen toetsen kunnen worden afgenomen. In sommige gevallen was er al ervaring met het online afnemen van toetsen. De scholen noemen verschillende voorbeelden van de inrichting van toetsen op afstand (zie kader 5).

Kader 5: voorbeelden van de inrichting van toetsen op afstand in het voortgezet onderwijs

- mondelinge schoolexamens voor de talen via Google Meet,
- surveillance bij toetsen op afstand via Google Meet,
- de beheerder van Chromebooks, kan deze op afstand 'locken' in de toetsomgeving, zodat de leerlingen tijdens de toets enkel toegang hebben tot deze omgeving via hun Chromebook,
- online afnemen van methodegebonden formatieve toetsen,
- experimenteren met Test Correct voor toetsen.

De mbo-instellingen hebben nog niet besloten hoe zij alle toetsing vormgeven. Er wordt nagedacht over welke toetsing wel en niet online kan worden uitgevoerd. Enkele instellingen hebben hierin al bepaalde besluiten genomen (zie kader 6).

Kader 6: voorbeelden van besluiten met betrekking tot toetsing op afstand in het mbo.

- Theorietoetsen worden allemaal open boek toetsen, waarbij de nadruk ligt op de hogere niveaus van de taxonomie van Bloom.
- Enkel specifieke vakken worden geëxamineerd, namelijk Nederlands, Engels en Moderne Vreemde Talen én enkel voor de diploma-kandidaten.
- Er is een procedure uitgewerkt voor mondelinge examinering, en is men bezig met het opstellen van de procedure voor schriftelijke examinering.

Een van de gesproken HAN academies hanteert bij examinering dezelfde werkwijze als gebruikelijk. De producten en stagerapporten van studenten vormen gezamenlijk de basis voor de examinering.

Wat gaat er niet (of minder) goed?

Op het moment van dataverzameling is bij de mbo-instellingen nog niet uitgekristalliseerd hoe zij de toetsing vorm gaan geven. Dit heeft alle aandacht van de instellingen. Het vraagt veel inspanning en er is nog veel onduidelijk over wat wel en niet mag. Met name de toetsing in de reële beroepspraktijk is een issue, aangezien de bedrijven veelal gesloten zijn. Wat dit betekent wordt ten tijde van de dataverzameling door verschillende gremia, onder andere de MBO Raad, overwogen. Procedures moeten worden bijgesteld en goedgekeurd door examencommissies. Daarnaast spelen ook de Inspectie, het ministerie van OCW en de MBO Raad hierin een rol. Nadat

de interviews voor dit onderzoek hebben plaatsgevonden, heeft het ministerie van OCW de instellingen handvatten geboden in de vorm van het *Servicedocument mbo-aanpak Coronavirus COVID-19*³.

Een van de gesproken HAN academies geeft aan dat het summatief toetsen van kennis lastig betrouwbaar vorm te geven is via online tools. De gesprekspartner geeft aan dat op HAN niveau niet de juiste tools beschikbaar zijn voor de invulling van toetsing op afstand en het blijkt lastig deze snel aan te (laten) schaffen. Ook het surveilleren blijkt lastig, men acht het bij deze academie niet haalbaar studenten te verplichten hun webcam aan te zetten. Ook vindt men dat de informatievoorziening over, of de ondersteuning bij het toetsen op afstand laat op gang is gekomen.

³ https://www.mбораad.nl/sites/default/files/publications/servicedocument_3.0_covid-19_aanpak_mbo_versie_20_april_2020.pdf

Kennisdeling

In het primair onderwijs heeft deze periode het samen leren tussen en binnen scholen, gericht op de inzet van ict, versterkt. Overleg over de mogelijkheden om met ict onderwijs op afstand in te richten en het delen van ervaringen tussen besturen, programmamanagers, mediamentoren, scholen, ict-coördinatoren en leraren, draagt volgens alle respondenten bij aan het bespoedigen van de vormgeving van het onderwijs op afstand. Aan de ene kant om de ondersteuningsbehoefte in kaart te brengen en hier invulling aan te geven, en aan de andere kant om in te spelen op zaken waar leraren op termijn tegenaan kunnen lopen (zoals AVG). Een van de besturen vindt het contact met en de uitwisseling tussen de studenten die de HAN Master Ontwerpen Van Eigentijds Leren volgen waardevol.

In het voortgezet onderwijs wordt niet expliciet melding gemaakt van leren van elkaar.

In het mbo vindt, net als in het primair onderwijs, veelvuldig uitwisseling plaats binnen en tussen instellingen (zie hoofdstuk 4). Daarnaast is er overleg tussen mbo-instellingen, bijvoorbeeld binnen het netwerk saMBO-ICT. Er is een enorm urgentiebesef, dat het delen en uitwisselen van kennis en ervaringen stimuleert. Een van de gesprekspartners in het mbo stelt dat er nog weinig lijn zit in het onderling delen van materiaal. Op verschillende plekken wordt daardoor het wiel opnieuw uitgevonden. Een gestructureerde aanpak en uitwisseling tussen instellingen zou hier soelaas kunnen bieden, evenals iemand die deze processen nadrukkelijk regisseert. Een andere gesprekspartner beschikte al over een bestaande (online) structuur voor het delen van informatie en kon deze eenvoudig uitbreiden met informatie specifiek voor onderwijs op afstand. Ten aanzien van toetsing wordt via het landelijk netwerk examinering in het mbo veel informatie gedeeld en worden ervaringen uitgewisseld.

Een van de HAN gesprekspartners geeft aan dat er behoefte is aan het delen van best-practices op academie-niveau, bijvoorbeeld met betrekking tot digitale didactiek en de vormgeving van online onderwijs. Dit zou bijvoorbeeld kunnen in een soort digitale koffiecorner, waar docenten elkaar informeel kunnen ontmoeten (dus een soort de fysieke wereld nabootsen). Ook kunnen kennis en ervaringen online worden gedeeld, bijvoorbeeld via meet-ups en online sessies.

Ondersteuningsbehoefte

De besturen in het primair onderwijs kunnen met de huidige overleg- en ondersteuningsstructuren in belangrijke mate voldoen aan de huidige ondersteuningsbehoefte vanuit scholen. De lijnen met het iXperium/CoE zijn kort, dus wanneer er hulpvragen zijn, worden die wel gesteld.

Mediamentoren spelen hier een belangrijke rol in. Incidenteel is er een ondersteuningsbehoefte op de korte termijn, bijvoorbeeld informatie over de AVG.

Naar de toekomst toe, wanneer de scholen weer (gedeeltelijk) opengaan, bestaat bij alle besturen in het primair onderwijs en enkele scholengemeenschappen behoefte aan ondersteuning bij het benutten van geleerde lessen en de opgedane ervaring met online onderwijs. De scholen willen dit voortzetten wanneer er weer fysiek onderwijs wordt geboden. De besturen in het primair onderwijs willen in samenwerking met het iXperium/CoE reflecteren op de huidige periode: wat anders moet, welke ontplooide initiatieven men op termijn wil behouden en verder wil ontwikkelen.

Specifieke ondersteuningsbehoeften die in het primair onderwijs incidenteel zijn genoemd, hebben betrekking op toetsen (in het bijzonder LOVS toetsen⁴), het omgaan met verschillen tussen kinderen en groepsvorming. Ook in het voortgezet onderwijs hebben scholengemeenschappen specifieke ondersteuningsbehoeften (zie kader 7).

Kader 7: ondersteuningsbehoeften voortgezet onderwijs

- ervaringen delen met andere scholen over online toetsen,
- nagaan hoe het structureel gebruik van online toepassingen te stimuleren is,
- nagaan hoe leraren kunnen worden overgehaald meer tools in te zetten, zoals Class Notebook, zodat ze optimaal gebruik leren te maken van de mogelijkheden van online onderwijs.
- nagaan hoe onderwijs op afstand (indien nodig) voor een langere termijn aantrekkelijk en gedifferentieerd kan worden aangeboden.

In het mbo leven er op korte termijn vooral vragen ten aanzien van digitale didactiek (zie hoofdstuk 4). Instellingen vragen zich vooral af hoe zij leraren hierbij kunnen ondersteunen. Sommige instellingen uiten een behoefte aan externe ondersteuning hierbij. Andere instellingen hebben alleen behoefte aan onderlinge uitwisseling. Daarnaast heeft een instelling op korte termijn behoefte aan ondersteuning van het iXperium op het gebied van de rol van ict bij programmatisch toetsen.

Een mbo heeft op de langere termijn de behoefte om de professionalisering gemeenschappelijk vorm te geven en uitwisseling te realiseren op online didactiek en toetsing. Alle scholen en de HAN hebben op de langere termijn vooral behoefte aan ondersteuning en uitwisseling om de ervaringen, die in de afgelopen periode zijn opgedaan met online onderwijs, te vervlechten met het reguliere onderwijs om zo het totale onderwijs naar een hoger plan te tillen (zie kader 8). Bij

⁴ LOVS = het Leerling- en Onderwijs-Volg-Systeem, een leerlingvolgsysteem van CITO

de HAN kunnen de verbindingen tussen de expertisegroepen leren met ict hieraan bijdragen. Het iXperium/CoE kan hier ook een rol in spelen. Daarnaast is het van belang de verschillende initiatieven binnen de HAN aan elkaar te verbinden en activiteiten meer met elkaar in lijn te brengen. Sturing van het College van Bestuur en ook het versnellen van de uitvoering van het HAN-brede project Open Digital Horizons kan daaraan bijdragen.

Een van de HAN academies geeft aan dat de wens bestaat dat de centrale informatievoorziening vanuit het College van Bestuur beter wordt afgestemd op de informatiebehoefte van de academie

Kader 8: ondersteuningsbehoefte enkele HAN academies

De ondersteuningsbehoefte van de HAN heeft betrekking op vragen als:

- “Wat zijn de belangrijkste geleerde lessen in de afgelopen periode?
- Hoe maken we deze voor lerarenopleiders en het management inzichtelijk?
- Hoe doen we hier ons voordeel mee, in termen van blended learning, wanneer er weer contactonderwijs wordt geboden?
- Wat moeten we klaar hebben liggen voor een volgende crisis wat betreft thuisonderwijs?
- Hoe kunnen we Office 365 optimaal benutten voor (gedeeltelijk) online onderwijs?”.

Bijlage: overzicht interviewpartners

Ten behoeve van deze rapportage is gesproken met de vertegenwoordigers van de volgende partners:

- Stichting St. Josephscholen Nijmegen, Barbara Berends
- Delta Scholengroep, Maarten Zoomer
- Flores onderwijs, Maarten Zoomer
- Stichting Proominent, Meindert-Jan Bol
- De Onderwijsspecialisten, Mandy Bruggink
- Optimus Primair Onderwijs, Lysanne Cobussen
- Stichting Conexus, Erik Peperkamp
- Groeisaam Primair Onderwijs, Erik Peperkamp
- SPOG: Stichting Primair Onderwijs Groesbeek, Marc Coolen
- CLC Nijmegen, Corry Leenders
- Alberdingk Thijm Scholen, Herman Rigter
- Scholengroep Tongerlo / iXperium Roosendaal, Tom Waarsenburg
- Montessori Scholengemeenschap Amsterdam, Berry Bock
- ROC Nijmegen, Marc Jansen
- Rijn IJssel, Klaske Smit
- Graafschap College, Harry Brink
- ROC Aventus, Hannie van der Heijden
- ROC A12, Pauline Amsing
- Helicon Opleidingen, Angela Graat
- ROC De Leijgraaf, Francisca van Kessel
- Summa College, Marjolijn Kleingeld
- Practoraat Mediawijsheid, Paulo Moekotte
- HAN ICA, Hendrik Postma
- HAN ILS, Pieter van Rooij
- HAN GGM / iXperium Health, Maurice Magnée
- HAN OOK, Esther van Popta

De gesprekspartners hebben elk zicht op een groter of kleiner deel van hun eigen organisatie (die soms uit tientallen scholen bestaat). De uitspraken zijn gedaan op persoonlijke titel. De resultaten zijn gebundeld en geanonimiseerd samengevat in deze rapportage..